

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών των Τμημάτων
Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και Οικονομικών Επιστημών
του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
με τίτλο «Διοίκηση Ολικής Ποιότητας και Καινοτόμες Εφαρμογές στην Εκπαίδευση»

Τίτλος μαθήματος: Μεθοδολογία Έρευνας
Εξάμηνο 1^ο, μονάδες ECTS 10
Διδάσκων Αλέξανδρος Δάγκας
Ακαδ.έτος 2016-2017

Syllabus

Περιεγόμενο:

Το μάθημα αφορά στην εισαγωγή στις επιστημολογικές προϋποθέσεις της επιστημονικής έρευνας. Η διδασκαλία της επιστημολογίας και γνωσιοθεωρίας είναι χρήσιμη, αλλά και αναγκαία, σε ένα μεταπτυχιακό, στο οποίο οι φοιτητές προέρχονται από μία πλειάδα επιστημονικών τομέων. Πρόκειται περί ενός γνωστικού αντικείμενου το οποίο συμβάλλει στην ευρύτερη επιστημονική κατάρτιση των φοιτητών και τους εισάγει στα προβλήματα της μεθόδου και της ορθολογικής προσέγγισης του αντικείμενου της έρευνας.

Η εισαγωγή των μαθημάτων της επιστημολογίας, της γνωσιοθεωρίας, της φιλοσοφίας της επιστήμης, αποτελεί πρόσφατη εξέλιξη, αφού η συστηματική διδασκαλία τους στα ελληνικά πανεπιστήμια δεν εκτείνεται πέραν της τελευταίας τριακονταετίας. Σήμερα, με τη διαρκή εξειδίκευση της επιστημονικής γνώσης, την ανάπτυξη νέων επιστημονικών πεδίων, αλλά και την έντονη λειτουργική διαφοροποίηση που συντελείται στο ίδιο το αντικείμενο της γνώσης, αναδύονται σημαντικά προβλήματα που καθιστούν επιτακτική την ανάγκη να γίνουν συμβατές οι επιμέρους «ορθολογικότητες» και να αναζητήσουν πεδία διαλόγου και σύγκλισης οι αντίστοιχες μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Γι' αυτό η διαμόρφωση ενός ευρύτερου πλαισίου επιστημολογικών αρχών και μεθόδων δεν αποβλέπει στην ανάγκη αναζήτησης ενός δεσμευτικού πεδίου στο οποίο θα ανάγονται και θα κρίνονται, κάθε φορά, οι αρχές και οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις των επιμέρους επιστημών. Αντίθετα, προκύπτει ως ένα αναγκαίο πλαίσιο που θα διευκολύνει τη διεξαγωγή ενός συντεταγμένου επιστημονικού διαλόγου, ικανού να συμβάλει στην κριτική προσέγγιση και ίσως στην ανακατασκευή των μεθοδολογικών προτύπων, ενώ παράλληλα θα μπορεί να αντιμετωπίσει, μέσα από σύγχρονα επιστημονικά «σχήματα», τα σημαντικά προβλήματα που αναδύονται στον αποκαλούμενο μετανεωτερικό κόσμο και απασχολούν τις σημερινές κοινωνίες.

Η παρουσίαση μίας σειράς επιστημονικών προτύπων, που θεμελίωσαν τον επιστημονικό «κόσμο» και συγκρότησαν τη γνώση μας γι' αυτόν, συνιστά μία από τις πολλές επιλογές που μπορούν να «αποτυπώσουν» τη διαδρομή της επιστήμης και της γνώσης. Η «παρουσία» και η συγκριτική παράθεση των κλασικών και των σύγχρονων επιστημολογικών και μεθοδολογικών προτύπων, προσφέρει τη δυνατότητα μίας συγκριτικής

ανάλυσης των προτύπων αυτών και παράλληλα «επιτρέπει» ένα συγκροτημένο διάλογο «περί μεθόδου» μεταξύ των φυσικών και κοινωνικών επιστημών (cf. βιβλιογραφία, Γκίβαλος).

Μαθησιακά αποτελέσματα:

Οι φοιτητές θα καταστούν ικανοί να κατανοούν τη φύση της επιστημονικής έρευνας στις ουμανιστικές και κοινωνικές επιστήμες. Θα κατανοούν, κρίνουν και αξιοποιούν δημοσιευμένες έρευνες, θα αναγνωρίζουν τα βασικά συστατικά τους, και θα είναι σε θέση να τις αξιοποιούν σε επόμενες ερευνητικές προσπάθειες (cf. βιβλιογραφία, Κυρίδης).

Θεματικές ενότητες:

A. Επιστήμη, γνώση, μέθοδος

1. Επιστημονικά και γνωσιοθεωρητικά προβλήματα. Προβλήματα συγκρότησης της επιστήμης

1.1. Η σχέση εξήγησης και κατανόησης

1.2. Οι σχέσεις οντολογίας, επιστημολογίας, μεθοδολογίας

1.2.1. Συγκρότηση του υποκειμένου της γνώσης

1.2.2. Επιστημολογικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις στις κοινωνικές επιστήμες

1.3. Κοινωνικό πλαίσιο της επιστημονικής δραστηριότητας

1.3.1. Η παραδοσιακή προσέγγιση

1.3.2. Η αντίληψη του κριτικού ορθολογισμού

1.4. Οι αξιολογικές κρίσεις στην επιστημονική έρευνα

Κατάταξη των επιστημών

1.5. Επιστημολογία - οροθέτηση και εννοιολογική προσέγγιση

1.5.1. Η ιστορική εξέλιξη της επιστημολογίας

1.5.2. Νεότερες επιστημολογικές προσεγγίσεις

2. Λογικός εμπειρισμός και κριτικός ορθολογισμός

2.1. Λογικός εμπειρισμός

2.1.1. Η φύση των προτάσεων πρωτοκόλλου

2.1.2. Το πρόβλημα της επαγωγής

2.1.3. Το πρότυπο του Κάρναπ

2.1.3.1. Το πρόβλημα της «μετάφρασης»

2.1.3.2. Οι συνέπειες στο επιστημολογικό πεδίο

2.2. Ο κριτικός ορθολογισμός στον Πόππερ

2.2.1. Η κριτική στην επαγωγική μέθοδο

2.2.2. Τα κριτήρια της διαψευσιμότητας

2.2.2.1. Η λογική δομή της διάψευσης

2.2.2.2. Οι τύποι της διάψευσης

2.2.2.3. Η δυναμική της γνώσης

2.2.3. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην κοινωνική θεωρία

2.2.3.1. Η κριτική του ιστορικισμού

2.2.3.2. Τελεολογία και αξιακό στοιχείο

2.2.3.3. Η κριτική στο μαρξικό πρότυπο

2.2.4. Μεθοδολογικά προβλήματα στον Πόππερ

3. Τα κλασικά επιστημολογικά πρότυπα

3.1. Καντ. Τα θεσμικά όρια του Λόγου

3.1.1. Επιστημολογικό-μεθοδολογικό πλαίσιο

3.1.2. Το επιστημολογικό σχήμα της έρευνας

3.2. Χέγγελ

- 3.2.1. Οι βάσεις της κοινωνικής θεωρίας
 - 3.2.1.1. Αρχές κοινωνικοποίησης
 - 3.2.1.2. Τελεολογία και θεσμικό πλαίσιο
- 3.2.2. Συγκρότηση του κοινωνικοπολιτικού Όλου
 - 3.2.2.1. Κοινωνικές τάξεις
 - 3.2.2.2. Η πολιτική κοινωνικοποίηση
- 3.2.3. Η μεθοδική ανάπτυξη των κατηγοριών
- 3.3. Μαρξ
 - 3.3.1. Η έννοια των κοινωνικών δυνάμεων
 - 3.3.2. Το γνωσιοθεωρητικό υπόδειγμα
 - 3.3.2.1. Η μεθοδική ανάπτυξη των κατηγοριών
 - 3.3.2.2. Η ανακατασκευή της κλασικής πολιτικής οικονομίας
 - 3.3.3. Το πράττειν ως εκδήλωση των κοινωνικών σχέσεων
 - 3.3.3.1. Η μεθοδολογική προσέγγιση
 - 3.3.3.2. Ιστορικό-αξιολογικό πράττειν
 - 3.3.3.3. Η ιστορικότητα των κατηγοριών
- 3.4. Βέμπερ
 - 3.4.1. Η κριτική του ανθρωπολογισμού και το πρόβλημα των αξιών
 - 3.4.1.1. Ατομικότητα και επαγωγική μέθοδος
 - 3.4.1.2. Ο τύπος των αξιολογικών κρίσεων
 - 3.4.1.3. Τελεολογία και αιτιότητα
 - 3.4.2. Το μεθοδικό ερευνητικό σχήμα
 - 3.4.2.1. Η φορμαλιστική μεθοδική κατασκευή των τύπων
 - 3.4.2.2. Οι κατηγορίες των τύπων
 - 3.4.3. Τύποι κινήτρων του πράττειν
 - 3.4.4. Η σχέση μεταξύ των τύπων πολιτικής και οικονομίας
 - 3.4.4.1. Το πρόβλημα της συναίνεσης
 - 3.4.4.2. Τα ορθολογικά αξιολογικά στοιχεία
 - 3.4.4.3. Η μεθοδολογική αυτονομία των τύπων
 - 3.4.5. Το πρόβλημα του τύπου της γραφειοκρατίας
- 4. Νεότερες επιστημολογικές προσεγγίσεις
 - 4.1. Η ιστορικιστική στροφή. Κουν
 - 4.1.1. Δομή και λειτουργία του «παραδείγματος»
 - 4.1.2. Οι φάσεις εξέλιξης του «παραδείγματος»
 - 4.1.2.1. Η περίοδος της «κανονικής επιστήμης»
 - 4.1.2.2. Φύση και εξέλιξη της «ανωμαλίας»
 - 4.1.2.3. Κρίση και «ιδιόρρυθμη επιστήμη»
 - 4.1.2.4. Η φύση των επιστημονικών επαναστάσεων
 - 4.1.3. Η έννοια της ασυμμετρίας
 - 4.1.3.1. Εννοιολογική και μεθοδολογική ασυμμετρία
 - 4.1.3.2. Οι επαναστάσεις ως νέα κοσμοείδωλα
 - 4.1.4. Ο ιστορικο-κοινωνικός τύπος θεμελίωσης του «παραδείγματος»
 - 4.1.4.1. Η σχετικοποίηση των κριτηρίων ορθολογικής ανασυγκρότησης
 - 4.1.4.2. Ο τύπος ιστορικής «μεταφοράς»
 - 4.2. Λάκατος
 - 4.2.1. Επιστημονικά και ερευνητικά προγράμματα
 - 4.2.2. Η πρόοδος στο εσωτερικό του ερευνητικού προγράμματος
 - 4.2.3. Ανταγωνισμός και αντικατάσταση ερευνητικών προγραμμάτων
 - 4.2.4. Ορθολογική ανασυγκρότηση της επιστήμης
 - 4.2.5. Το πρόβλημα της επαγωγής και της αλήθειας
 - 4.3. Συστημικές προσεγγίσεις

- 4.3.1. Εξελικτικά πρότυπα της συστημικής θεωρίας
- 4.3.2. Λειτουργικές αρχές
 - 4.3.2.1. Περιπλοκότητα
 - 4.3.2.2. Ενδεχομενικότητα
 - 4.3.2.3. Σύγκρουση
 - 4.3.2.4. Το νόημα ως στοιχείο οργάνωσης
 - 4.3.2.5. Τα όρια συστήματος-περιβάλλοντος
- 4.3.3. Στοιχεία συγκρότησης της «ταυτότητας» του συστήματος
- 4.3.4. Νοηματικές λειτουργίες του συστήματος
 - 4.3.4.1. Αναστοχασμός
 - 4.3.4.2. Ενσωμάτωση και διεύθυνση
- 4.3.5. Η δράση του συστήματος
 - 4.3.5.1. Αναδυτική ικανότητα των συστημάτων
 - 4.3.5.2. Συστημική δράση
 - 4.3.5.3. Η διεύθυνση του συστημικού πράττειν
- B. Επιστήμη και ιδεολογία
Το μεταμοντέρνο
- Γ. Κριτική ιστορία του μοντέρνου. Εξουσία
Φουκώ
(cf. βιβλιογραφία, Γκίβαλος, Αυγελής, Μαυρουδέας, Nettleton, Παυλίδης, Πατέλης).

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Αυγελής Νίκος, *Εισαγωγή στη φιλοσοφία*, Θεσσαλονίκη 2005.
- Γκίβαλος Μενέλαος, *Επιστήμη, γνώση και μέθοδος*, Νήσος, Αθήνα 2005.
- Κυρίδης Αργύρης, υλικά μαθήματος μεθοδολογίας του μάστερ, 2015-2016.
- Μαυρουδέας Σταύρος, *Η πολιτική οικονομία και η κριτική της*, Gutenberg, Αθήνα 2006.
- Mavroutas Stavros, "A History of Contemporary Political Economy and Postmodernism", *Review of Radical Political Economics*, 2006, 38, 499
<http://rrp.sagepub.com/cgi/content/abstract/38/4/499>
- Nettleton Sarah, *Κοινωνιολογία της υγείας και της ασθένειας*, Gutenberg, Αθήνα 2002.
- Παυλίδης Περικλής, *Η γνώση στη διαλεκτική της κοινωνικής εξέλιξης*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2012.
- Pavlidis Periklis, «Social Consciousness, Education and Transformative Activity», *Journal for Critical Education Policy Studies*, 13(2), October 2015, pp. 1-37.
- Pavlidis Periklis, «The Rise of General Intellect and the Meaning of Education. Reflections on the Contradictions of Cognitive Capitalism», *Journal for Critical Education Policy Studies*, 10(1), April 2012, pp. 37-52.
- Παυλίδης Περικλής, «Σύγκρουση των πολιτισμών και παιδεία της πολυπολιτισμικότητας. Κριτική θεώρηση της φιλελεύθερης άποψης.», *Η φιλοσοφία του πολιτισμού*, Κ. Βουδούρης (επ.), Ιωνία, Αθήνα 2006, pp. 184-196.
- Παυλίδης Περικλής, «Ανθρώπινη φύση, κοινωνική εργασία, παιδαγωγία: οι βιολογικοί και κοινωνικοί συντελεστές της προσωπικότητας», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, (1^ο μέρος) 123, 2002, pp. 65-80, και (2^ο μέρος) 124, 2002, pp. 83-89.
<http://auth.academia.edu/PeriklisPavlidis>
- Πατέλης Δημήτρης, *Οι δρόμοι της κοινωνικής θεωρίας και μεθοδολογίας. Από τον κλασικό μαρξισμό στη Λογική της Ιστορίας*.
- Πατέλης Δημήτρης. *Κοινωνική νομοτέλεια: θεωρητικό κεκτημένο και «Λογική της Ιστορίας»*. *Εννοιολογικές και μεθοδολογικές επισημάνσεις*.
<https://tuc.academia.edu/DimitriosPatelis>